

Citation style

Nodl, Martin: Rezension über: Ondřej Vodička, Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019, in: Český časopis historický, 2020, 3, S. 801-802, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/f194b02a50da4e5d8be5367396c88440>

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Středověk

Ondřej VODIČKA

Exil českého a moravského duchovenstva za husitských válek

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2019, Praha, 276 s., ISBN 978-80-7422-703-5.

Problematika katolické emigrace v době husitské revoluce se po studiích Jaroslava Kadlece, Zdeňky Hledíkové a Františka Šmahela zdála být dostatečně prozkoumána. Jestliže Kadlec pojál téma jako soupis emigrantů z řad duchovenstva, tak Hledíková se Šmahelem nastolili koncepční problémy, týkající se jak fungování farní správy, tak způsobů existence klášterních institucí za hranicemi království. Nová práce Ondřeje Vodičky si klade za cíl především rozšířit faktografický materiál ohledně emigrantů z řad farního kléru a řeholního stavu. Z konceptuálního hlediska však nepřináší nic nového a v některých interpretacích budí spíše rozpaky.

Pozoruhodné je už to, že se autor vrací k Palackého termínu husitské války, jako by nebyly vedeny desítky debat na téma revolučnosti husitské revoluce. V samotném textu ale autor ve skutečnosti užívá termíny husitské války a husitská revoluce jako ekvivalenty, což název knihy přece jen relativizuje. Poněkud problematické mi přijde i autorovo trvání na obecném pojmu migrace, i když opět v textu knihy vůči němu jako ekvivalentní vystupují termíny exil či přechodná ztráta domova, jež jsou v tomto ohledu mnohem příznačnější. (Reflexi moderního bádání na téma různých

typů pozdně středověkých migrací v knize nenajdeme.)

Práce se člení do čtyř kapitol. V první z nich autor zkoumá především na základě konfirmačních knih činnost žitavské konzistoře v revolučních letech a dospívá k podobným závěrům jako již dříve studie Františka Šmahela, resp. pro Moravu Petra Elbela. Vodička bohužel nechává stranou kleriky českého původu působící u římské kurie. Jejich systematický výzkum nebyl prozatím proveden: někteří však mohou být případně emigranty z husitských časů. Z obecnějšího hlediska Vodička nastoluje otázku vnitřního exilu, ve skutečnosti tedy spíše problém pokryteckého chování duchovních, kteří zůstali na svých farách, podávali podobojí, avšak fakticky, ve svém nitru, zůstávali katolíky. Téma je to jistě závažné, avšak, jak je z práce patrné, také obtížně postižitelné. Proto za silně nadnesený považuji závěr kapitoly, v němž autor tvrdí, že „většina nižšího světského kléru tedy pravděpodobně setrvala na území Koruny české a vyrovnala se s nebezpečnou situací podle svých momentálních možností“ („větší část katolického světského kléru proto volila domácí exil“), resp. že není možné mluvit o „nějakém masivním odchodu do zahraničního exilu“. V předložené práci není takový facit po mém soudu doložen a de facto je spíše neverifikovatelný.

Ze zpráv Vavřince z Březové z počátku revoluce neplyne, že by ve městech panoval nedostatek kleriků. O faktické situaci na venkovských farách v této době ale nevíme téměř nic, a to samé platí i pro většinu

městských far v pozdních fázích revoluce. Naopak situace po roce 1436 spíše nasvědčuje tomu, že kléru, jak utrakvistického, tak katolického byl nedostatek, i když stav ve čtyřicátých a padesátých letech nemusí plně odrážet situaci o dvě desetiletí starší.

Druhá kapitola je věnována exilu řeholníků a řeholních komunit. V případě této problematiky autor klasobraním rozšířil dosavadní pramennou základnu. V následné kapitole nazvané „Exilová ekonomika“ předložil celou řadu nových informací týkajících se nakládání s klášterními cennostmi jako zdroji obživy v exilu. Nejpodstatnější jsou jeho zjištění, vyplývající z rozboru účtů ebrašského dvora v Norimberku, vztahujících se k majetkům pomuckého kláštera. Významné jsou v tomto ohledu doklady skutečnosti, že na zástavách klášterních cenností participovali především bývalí pražští kupci, kteří odešli z Prahy s evidentně dostatečným kapitálem, jenž byli s to a měli i ochotu investovat do zástav.

Zde autor navázal na vlastní pramenně cenné studie, týkající se emigrace pražských a kutnohorských měšťanů do Vídně, Norimberku či Vratislavi. Řada dokladů, týkajících se zastavovaných majetků, svědčí podle autora o skutečnosti, že se mnohé klášterní komunity na odchod za hranice království dlouhodobě připravovaly a že svůj majetek buď ukládaly u katolické šlechty, nebo ho rovnou odvážely do bezpečných míst v říši. S tím lze jen souhlasit.

V poslední kapitole se autor obírá klášterními knihovnami, které se mniši rovněž pokoušeli (mnohdy úspěšně) zachránit, vědomi si jejich duchovní, ale i ryze materiální hodnoty. V dílčích aspektech

zde autor rovněž potvrdil starší konstatování o znehodnocení ceny rukopisných knih v revolučních letech.

Naopak láková podkapitola o prožívání exilu bohužel nepřináší nic zásadního. To je ale podmíněno charakterem dochovaných pramenů, které svědčí spíše než o prožívání o odsuzování nekřesťanského počínání si husitských vojsk či o způsobu šíření informací o husitských Čechách v exilovém prostředí. Vcelku překvapivě autor nenašel žádné doklady o snech a touhách o návratu kleriků do Čech po porážce husitské revoluce, jež známe z prostředí měšťanů. Ti obchodovali a odkazovali své bývalé pražské či kutnohorské majetky, ve víře, že se jednou vše vrátí do starých kolejí. Ani to ale samozřejmě nemůžeme označit za prožívání exilu.

Za sporné považuji autorovo závěrečné tvrzení, že zprávy o zabíjení kleriků či celých klášterních komunit jsou ve skutečnosti nadnesené, resp. že se úmrtnost kléru během revoluce nijak dramaticky nezvýšila. Za doklad takové situace Vodička považuje zprávy o přípravách klášterních komunit na odchod do exilu. V katalogu exilových konventů, jenž je připojen za hlavní text, pak autor opakovaně zpochybňuje zprávy Vavřince z Březové o zabíjení mnichů a kleriků a přidává k nim adjektivum „údajně“. Ano, kroniku Vavřince z Březové je jistě možné zpochybnit jako celek, avšak je tak třeba učinit prostřednictvím argumentů a koncepčně založených úvah, nikoli svévolně, na základě pouhých pocitů.

Martin Nodl